

عوامل مؤثر بر حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش‌آموزان

بتول مهرگان^۱، لیلا مقتدر^۲، سیده آمنه سجادی^۳

چکیده

هدف: عفاف و حجاب آن‌چنان فواید آشکار فطری و الزامات دینی دارد که بعید به نظر می‌رسد متدینی به‌دوراز بدآموزی و القائات غلط در ضرورت آن تردید نماید، از سویی دوره نوجوانی بهترین دوره برای جا انداختن فرهنگ ملی و نگرش مذهبی است. پژوهش حاضر باهدف بررسی عوامل مؤثر بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش‌آموزان انجام شد.

روش بررسی: پژوهش حاضر با روش همبستگی انجام شد. جامعه آماری شامل ۳۸۰ دانش‌آموز دختر متوسطه دوم در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱، بر اساس جدول مورگان بودند که با نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از دبیرستان‌های استان گیلان واقع در شهرهای رشت، بندرانزلی، لاهیجان، رودبار و رضوان‌شهر انتخاب شدند. نتایج حاصل از پرسشنامه محقق ساخته با آمار توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و آمار استنباطی تحلیل عاملی موردبررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج آماری نشان داد عوامل فردی با ضریب ۰/۷۲، عوامل تربیتی با ضریب ۰/۵۳، عوامل مرتبط به فضای مجازی با ضریب ۰/۶۵، عوامل پرورشی با ضریب ۰/۶۱ و عوامل مربوط به کتب درسی با ضریب ۰/۴۱ دارای همبستگی بیشتری با واژه حجاب بودند. نوع مراکز آموزشی ضریب قابل قبولی به خود اختصاص نداد و از مدل حذف شد.

نتیجه‌گیری: هر دو منبع خانواده و جامعه نقش قابل قبولی در ارتقای ارزش‌های حجاب و عفاف در نوجوانان دختر دارند و اصلی‌ترین عنصر ارزشی، نگرش فردی نوجوان بود که در این دو محیط شکل می‌گیرد و طبعاً باید از کودکی و نوجوانی به آن پرداخت.

واژه‌های کلیدی: حجاب، دانش‌آموز دختر، عفاف، فرهنگ دینی.

۱. نویسنده مسئول. استادیار معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران. mehrgan_9140@yahoo.com

۲. استادیار روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

۳. استادیار کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

مقدمه

قوام، استحکام و انسجام اجتماعی در هر جامعه‌ای بسته به نظام فرهنگی و مجموعه عقاید و باورها، ارزش‌ها و هنجارهای آن است. بدون التزام و پای بندی به آن مجموعه، نه تنها جوهره و تمایز آن با دیگر جوامع مشخص نمی‌شود، بلکه کنش اعضای آن جامعه نیز دستخوش نابسامانی و در نهایت کشمکش و نارضایتی می‌گردد. اگر دین در عرصه اجتماع حضور فعال داشته باشد، روابط فردی و اجتماعی به شکل کاملاً هنجاری تجلی می‌کند. در غیر این صورت، هیچ‌گونه تضمینی برای پاسداری از هنجارهای دینی وجود ندارد. در نتیجه نظام کنش اعضا برهم‌خورده و با اختلال و بحران مواجه می‌گردد (۱).

ارزش‌های اخلاقی عفاف و حجاب، ضامن سلامت جامعه هستند و آموزش و پرورش، یکی از مهم‌ترین نهادهای مؤثر در جلوگیری از پیامدهای اجتماعی می‌تواند باشد. روابط غیراخلاقی، فرار دختران، افزایش سن ازدواج، اولویت‌های ارزش‌های دینی در جوانان و میزان اعتقادات مذهبی آن‌ها و تأثیر عمل نکردن به هنجارهای اجتماعی بسیار گسترده است. رعایت نکردن حجاب و عفاف بنیان خانواده را که مهم‌ترین هسته اجتماع در تربیت و جامعه‌پذیر کردن نسل بشری است، تهدید می‌کند؛ روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث رکود فعالیت‌ها در عرصه‌های مختلف جامعه می‌شود. از همه مهم‌تر رعایت حجاب و عفت قانون اسلام است و در اسلام، یکی از اصول اساسی زندگی اجتماعی تعریف شده است و رعایت نکردن آن به اعتقادات و باورهای اجتماعی آسیب‌های جدی می‌زند (۲). حجاب معانی مختلفی مانند « پرده، ستر، روی بند، برقع، چادری که زنان سر تا پای خود را بدان می‌پوشانند » دارد و در کل حجاب به معنی پوشش است. عفاف، به‌عنوان یک فرهنگ، روش و منش مسلمانان را تبیین می‌کند و به آن‌ها چگونه بودن و چگونه زیستن، خودداری از آنچه زیبا و شایسته نیست،

خودداری از طرح‌ها و طعم‌های پست را آموزش می‌دهد (۳) و (۴)، در کتاب لغت، عفاف نگاه داشتن نفس از ارتکاب معاصی و کارهای حرام است و هر یک از ابزارهای انتخاب شده فرهنگ در آموزش و پرورش یعنی کتب درسی، تعامل اولیای مدرسه، ساعات پرورشی، فعالیت پرورشی در انتقال فرهنگ عفاف و حجاب مؤثرند و دانش آموزان اطلاعات رفتار خود را از این منابع دریافت نموده‌اند. در پژوهشی با عنوان پوشش زنان (جلباب و خمار در پرتو کرامت انسانی)، معتقدند خداوند تعالی شأن و مقامی برای زنان قائل است که بر این اساس نمی‌توان گفت زنی که پوششی مانند جلباب یا خمار ندارد، عقیف نیست (۵).

در بررسی عوامل تضعیف فرهنگ حجاب و پوشش در جامعه پیشنهاد می‌کند دولت اسلامی در زمینه اجرایی می‌تواند با انجام امور زیربنایی، زمینه گسترش عفت عمومی را در جامعه اسلامی فراهم سازد و با تصمیم‌گیری درست و سیاست‌گذاری کارشناسانه، ریشه بی‌عفتی را بخشکاند و فرصت دسیسه‌چینی را از دشمن بگیرد. یکی از عواملی که می‌تواند جوانان را از انحرافات مانند بی‌عفتی، بی‌حجابی و ... حفظ نماید، «ارتباط و انس با قرآن کریم» است، در این میان والدین، نقش بسزایی را ایفا خواهند نمود (۶). در پژوهشی که از نوع کاربردی و با روش توصیفی - پیمایشی انجام شد و جامعه آماری آن زنان محجبه در شهر اصفهان بود نشان دادند عوامل و منابع شناخت مد، سبک لباس پوشیدن و منحصر به فردی مد بر آگاهی از مد مؤثرند و انگیزه مد بر آن تأثیر ندارد. علاوه بر آن، عوامل انگیزه مد، سبک لباس پوشیدن و آگاهی از مد بر مصرف مد در حجاب مؤثر بوده‌اند. با توجه به نقش پررنگ حجاب و عفاف در پایه‌گذاری ارزش‌های فرهنگی اسلامی و با عنایت به این‌که باید در سنین پایین نهادینه شود پژوهش حاضر درصدد پاسخ به عوامل مؤثر بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش آموزان است (۷).

اهمیت و ضرورت تحقیق

آموزش و پرورش مسئولیت آموزش جمعیت بالایی از فرزندان این سرزمین را از لحاظ ترویج و توسعه فرهنگ حجاب و عفاف بر عهده دارد. حجاب به عنوان یکی از مباحث رفتاری در عرصه احکام عملی پیشینه عمیقی دارد و در فقه اسلامی و همه مذاهب اسلامی به آن اشاره شده است. ممکن است در مورد حدود و شرایط حجاب تفاوت نظرهای اندکی وجود داشته باشد، ولی در اصل اینکه حجاب جزء واجبات اسلام است تردیدی نیست. ریشه حجاب عفاف است و هرچقدر عفاف و روحیه عدم تبرج و عدم تظاهر زیبایی‌ها پررنگ‌تر شود حجاب تقویت خواهد شد. ریشه عفاف هم به مسئله حیا برمی‌گردد که در منظومه فرهنگ اسلام و در اخلاق دینی ما جایگاه بسیار عمیقی دارد و متأسفانه در سده‌های گذشته بر اثر هجوم فرهنگی عمیقی که به جوامع اسلامی شده تا حدودی کم‌رنگ شده است. در بعضی از روایات بین ۳ مقوله عقل، دین و حیا یک نوع هم‌ارزی و همسانی دیده می‌شود و این موضوع اهمیت حیا را نشان می‌دهد. پژوهش حاضر بر آن است به این سؤال پاسخ دهد که: عوامل مؤثر بر حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش آموزان کدام‌اند؟

اهداف تحقیق تعیین عوامل مؤثر بر حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش آموزان است و شامل اهداف فرعی مانند تعیین نقش نگرش‌های فردی، تربیت خانوادگی، فضای مجازی، مراکز آموزشی، فعالیت‌های پرورشی، محتوای کتب درسی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف در دانش آموزان است.

محدوده تحقیق از نظر زمانی در بازه زمانی اسفند ۱۴۰۰ تا بهمن ۱۴۰۱ انجام شد و از نظر مکانی در دبیرستان‌های متوسطه دوم استان گیلان انجام شد. پژوهش جهت بررسی عوامل مؤثر بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب در دانش آموزان انجام شد.

روش کار

پژوهش حاضر به صورت توصیفی از نوع همبستگی اجرا شد. پرسشنامه محقق ساخته پس از سنجش اعتبار و روایی در اختیار دانش آموزان دختر دوره متوسطه دوم قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش آموزان دختر متوسطه دوم استان گیلان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ و ۷۶۵۰ دانش‌آموز دختر متوسطه دوم در شهرهای رشت (مرکز)، رودبار (جنوب)، لاهیجان (شرق)، انزلی (شمال)، رضوان‌شهر (غرب) به عنوان جامعه هدف در نظر گرفته شدند و با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای و بر اساس جدول کرجسی مورگان ۳۸۰ نفر به صورت تصادفی با قرعه‌کشی انتخاب شدند. به این صورت که ابتدا بین مناطق ۵ گانه شمال، جنوب، مرکز، مغرب و مشرق استان یک شهرستان به قرعه‌کشی انتخاب و سپس از میان دبیرستان‌های دخترانه این شهرها یک مدرسه با قرعه‌کشی انتخاب شد. گردآوری اطلاعات به روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای توسط رابط پژوهشی پژوهشکده تعلیم و تربیت استان گیلان و با همکاری معاونین دبیرستان‌های مربوطه انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته ۴۰ سؤالی مقتدر و مهرگان (۸) استفاده شد. همچنین قبل از تکمیل پرسشنامه‌ها آزمودنی‌ها مصاحبه شد و اطلاعات شخصی اعم از پایه تحصیلی، رشته تحصیلی، تک‌فرزند بودن یا داشتن خواهر یا برادر و شاغل بودن والدین اخذ شد.

ابزار پژوهش

بامطالعه و تفحص روی بیش از ۲۰ پرسشنامه حجاب و عفاف موجود و اصلاحات لازم در زمینه فرضیه‌ها و سؤالات تحقیق تنظیم شد. این پرسشنامه دارای ۴۰ سؤال در چهار زمینه نگرش فردی، تربیت خانوادگی، نوع مراکز آموزشی محتوای کتب درسی، نقش فعالیت‌های پرورشی و فضای مجازی در زمینه عفاف و حجاب توسط مقتدر و مهرگان ساخته شده و

یافته‌ها

داده‌های خام به دست آمده از ابزارهای پژوهش، با استفاده از نرم افزار آماری AMOS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ابتدا ویژگی‌های جمعیت شناختی آزمودنی‌ها و سپس آماره‌های توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و سپس در بخش آماره‌های استنباطی، فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش‌های آماری تحلیل عامل تأییدی بررسی شدند. از ۳۸۰ پرسشنامه تکمیل شده به تعداد مساوی ۹۵ نفر از گروه‌های ریاضی، تجربی، انسانی و هنر انتخاب شدند. جدول ۱ سن و پایه‌های تحصیلی دانش آموزان را نشان می‌دهد.

جدول ۱ میزان میانگین و انحراف استاندارد سن دانش آموزان مورد بررسی $۱۷/۰۵ \pm ۰/۸۲$ نشان داد.

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که ۳۱/۵ درصد از نمونه مورد بررسی در پژوهش حاضر در کلاس دهم و ۳۵/۷ درصد در کلاس یازدهم و ۳۲/۶ درصد در کلاس دوازدهم شاغل به تحصیل بودند. بررسی تعداد فرزندان خانواده نیز نشان داد که ۴۲/۴ درصد از نمونه‌های مورد بررسی تک‌فرزند، ۳۶/۸ درصد فرزند اول و ۲۰/۸ درصد فرزند دوم و بالاتر بودند.

مورد بررسی ۱۰ تن از اساتید فن در حوزه روانشناسی و حقوق و معارف اسلامی قرار گرفت. پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ روی یک نمونه ۳۰ نفره از دانش آموزان بررسی و از پایایی ۰/۸۹ برخوردار بود. همچنین بررسی روایی سؤالات پرسشنامه به شیوه دونیمه سازی کودر ریچادسون نشان داد پرسشنامه معتبر است. پرسشنامه با درجه بندی لیکرت ۵ گزینه‌ای از خیلی زیاد تا خیلی کم به ترتیب از یک تا پنج نمره گذاری شد. ۵ خرده مقیاس پرسشنامه جهت جلوگیری از سوگیری به صورت تصادفی در سؤالات پرسشنامه گنجانده شدند. پرسشنامه یک بار به صورت پایلوت در یکی از دبیرستان‌های رشت مورد ارزیابی و اعتبار سنجی قرار گرفت و از هنجار فرهنگی مناسب برخوردار بود. معیارهای ورود علاقمندی به شرکت در پژوهش، تحصیل در مقطع متوسطه اول، جنسیت دختر در نظر گرفته شد و معیارهای خروج تکمیل ناقص پرسشنامه و مخالفت والدین و اولیای مدرسه در نظر گرفته شد. جهت تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و نمودار استفاده شد. همچنین برای تحلیل آماری استنباطی از تحلیل عاملی و نرم افزار آماری AMOS استفاده شد.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار سن آزمودنی‌ها به تفکیک دو گروه

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار
سن	۱۷/۰۵	۰/۸۲

جدول ۲. میزان فراوانی و درصد پایه تحصیلی و تعداد فرزندان خانواده

مؤلفه	فراوانی	درصد
پایه تحصیلی	دهم	۳۱/۵
	یازدهم	۳۵/۷
	دوازدهم	۳۲/۶
اولویت فرزندی	تک‌فرزند	۴۲/۴
	فرزند اول	۳۶/۸
	فرزند دوم و بالاتر	۲۰/۸

عوامل مؤثر بر حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگ ...

و ۴۶/۸ (در مادران) بود. بررسی پرسشنامه پژوهش نشان داد متغیرهای تعامل اولیا با مدرسه، محتوای کتب درسی، نقش فعالیت‌های پرورشی و فضای مجازی از عوامل مؤثر در تقویت ارزش‌های عفاف و حجاب در دانش‌آموزان بودند.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد ۹۲/۸ پدران دارای شغل بوده که در مقایسه با مادران شاغل بیشترین رقم را دارا بوده و ۶۶/۳ درصد والدین هر دو شاغل بودند. بیشترین مقطع تحصیلات در هر دو والد کارشناسی و کارشناسی ارشد ۴۵/۳ (در پدران)

جدول ۳. میزان فراوانی و درصد پایه تحصیلی و تعداد فرزندان خانواده

مؤلفه	فراوانی	درصد
شاغل بودن	فقط پدر	۹۲/۹
والدین	فقط مادر	۱۲/۱
	هر دو	۶۶/۳
تحصیلات پدر	زیر دیپلم ۹۸/۸	
	دیپلم و فوق دیپلم ۷۸/۵	
	کارشناسی و ارشد ۱۷۲/۳	
	دکتری و بالاتر ۳۲/۴	
تحصیلات مادر	زیر دیپلم	۱۶/۱
	دیپلم و فوق دیپلم	۲۶/۸
	کارشناسی و ارشد	۴۶/۸
	دکتری و بالاتر	۱۰/۱

محتوای کتب درسی به ترتیب ۱۳/۴۸ و ۱۳/۳۳ میانگین به خود اختصاص دادند. یافته‌های استنباطی نیز از طریق تحلیل عامل فرضیه‌های پژوهش و پس از پیش‌فرض نرمال بودن و هم‌خطی نبودن متغیرهای پیش‌بین بررسی شد. از آنجایی که نتایج آزمون‌های چولگی و کشیدگی بین +۲ و -۲ قرار داشتند توزیع نمرات تعامل اولیا با مدرسه، محتوای کتب درسی، فعالیت‌های پرورشی، فضای مجازی حالتی نرمال داشتند.

همانطور که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، از عوامل مؤثر بر تقویت ارزش‌های عفاف و حجاب و "نگرش فردی"، با میانگین ۲۶/۱۴ بیشترین عامل و "نوع مرکز آموزشی" با میانگین ۴/۱۵ کمترین عامل را به خود اختصاص داده‌اند. سایر عوامل مؤثر بر تقویت ارزش‌های عفاف و حجاب در دانش‌آموزان دختر به ترتیب تربیت خانوادگی و فضای مجازی با میانگین‌های ۲۲/۳۴ و ۲۰/۵۶ بودند. همچنین فعالیت‌های پرورشی و

جدول ۴. میزان میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های حجاب

مؤلفه	میانگین	انحراف استاندارد
نگرش فردی	۲۶/۱۴	۴/۹۷
تربیت خانوادگی	۲۲/۳۴	۲/۹۱
فضای مجازی	۲۰/۵۶	۴/۹۹
مراکز آموزشی	۴/۱۵	۰/۵۹
فعالیت‌های پرورشی	۱۳/۴۸	۲/۳۴
محتوای کتب درسی	۱۳/۳۳	۴/۲۳

بتول مهرگان و همکاران

۰/۲۵۲ و فضای مجازی ۰/۳۵۲ همبستگی معناداری وجود دارد. بین محتوای کتب درسی با فعالیت‌های پرورشی ۰/۴۶۶ و فضای مجازی ۰/۴۹۶ همبستگی معناداری وجود دارد. بین محتوای کتب درسی با مراکز آموزشی با میزان ۰/۰۰۳ رابطه معناداری یافت نشد.

پس از تأیید پیش‌فرض‌ها و استفاده از تحلیل عاملی بر اساس جدول (۵)، بین نگرش فردی با تربیت خانوادگی با میزان ۰/۳۷۲، محتوای کتب درسی ۰/۶۴۳، فعالیت‌های پرورشی ۰/۴۳۷ و فضای مجازی ۰/۳۴۸ همبستگی معناداری وجود دارد. بین تربیت خانوادگی با محتوای کتب درسی با میزان ۰/۵۰۴، مراکز آموزشی ۰/۰۷۶، فعالیت‌های پرورشی

جدول ۵. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- نگرش فردی						
۲- تربیت خانوادگی	۰/۳۷۲**					
۳- فضای مجازی	۰/۶۴۳**	۰/۵۰۴**				
۴- مراکز آموزشی	۰/۰۶۴**	۰/۰۷۶**	۰/۰۰۳			
۵. فعالیت‌های پرورشی	۰/۴۳۷**	۰/۲۵۲**	۰/۴۶۶**	۰/۲۶۸**		
۶ محتوای کتب درسی.	۰/۳۴۸**	۰/۳۲۵**	۰/۴۹۶**	۰/۲۲۵**	۰/۲۶۹**	۱

*P<۰/۰۵, **P<۰/۰۱

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- نگرش فردی افراد پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان است.
 - ۲- تربیت خانوادگی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان است.
 - ۳- استفاده از فضای مجازی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان است.
 - ۴- محتوای کتب درسی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان است.
 - ۵- مراکز آموزشی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان هستند.
 - ۶- فعالیت‌های پرورشی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش‌آموزان هستند.
- بر اساس نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی، نشان داد که عوامل فردی نسبت به عوامل دیگر آن همبستگی بیشتری با متغیر پنهان دارد و دارای وزن بیشتری است.

جدول ۶. نتایج شاخص‌های برازش مدل

شاخص	x ²	P	x ² / df	GFI	RMSEA	RFI
دامنه پذیرش	P>۰/۰۵		< ۳	> ۰/۹	< ۰/۱	> ۰/۹
نتیجه	۰/۲۰۷	۰/۶۴۹	۰/۲۰۷	۱	۰/۰۰۱	۰/۹۹۳
شاخص	CFI	TLI	IFI	NFI	PNFI	PCFI
دامنه پذیرش	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۵	> ۰/۵
نتیجه	۱	۱/۰۲	۱/۰۰۲	۱	۰/۰۶۷	۰/۰۶۷

به‌منظور برازندگی تحلیل عاملی از شاخص‌های برازش استفاده شد. شاخص‌های برازندگی تطبیقی (CFI)^۱، برازندگی هنجار شده (NFI)^۲، برازندگی نسبی (RFI)^۳، شاخص توکر-لوییس (TLI)^۴، شاخص برازندگی فزاینده (IFI)^۵ و شاخص نیکویی برازش (GFI)^۶ هرچقدر بالاتر از ۰/۹۰ و نزدیک به یک باشند بیانگر برازش مطلوب الگو است. همچنین شاخص برازش تطبیقی مقتصد (PCFI)^۷ و شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)^۸ بیشتر از ۰/۵۰ باشند مدل برازندگی خوبی دارد. هرچند برای بررسی نیکویی برازش معمولاً از شاخص مجذور خی (CMIN = x²) استفاده می‌شود ولی مجذور خی با افزایش حجم نمونه و درجه آزادی ارتباط دارد. به همین خاطر هو و بنتلر^۹ (۹) استفاده از شاخص برازندگی ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (REMSEA)^{۱۰} را توصیه کرده‌اند. همچنین عنوان شده که اگر شاخص نسبت خی دو به درجه آزادی (CMIN/DF) کمتر از ۳ باشد می‌تواند نشان از برازش الگو باشد. به اعتقاد شرمه-انگل، موسبورگر و مولر^{۱۱} (۱۰) مقادیر ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (REMSEA) بین صفر تا ۰/۰۵ بیانگر برازش عالی، ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ برازش خوب و بین ۰/۰۸ تا ۰/۱ برازش قابل قبول است. طبق نتایج، به‌غیر از شاخص‌های PCFI و PNFI سایر شاخص‌ها نشان می‌دهد مدل از برازش بسیار مطلوبی برخوردار است.

1. Comparative fit index
2. Normed fit index
3. Relative fit index
4. Tucker-Lewis index
5. Incremental fit indices
6. Goodness of fit index
7. Parsimony comparative fit index
8. Parsimony normed fit index
9. Hu & Bentler
10. Root mean square error of approximation
11. Schermelleh-Engel, Moosbrugger & Müller

بحث

جهت بررسی و تحلیل عاملی، ابتدا رابطه مستقیم متغیرها باهم بررسی شد. متغیرها و داده‌های پرت از معادله حذف شدند و سپس سهم هر یک از متغیرها در اثرگذاری بر متغیر مکنون مطالعه موردبررسی قرار گرفت. به علت رعایت اختصار در این مقاله از معرفی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر و همچنان مدل کلی صرف نظر شد و صرفاً به بحث و تحلیل فرضیه‌های اصلی پژوهش پرداخته شد.

عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و فرهنگی و متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، جنسیت، تحصیلات، مصرف رسانه‌ای و... مورد مطالعه قرار گرفت و بر اساس بررسی‌های انجام‌شده نتایج ذیل به دست آمد:

بحث و تبیین فرضیه اول: نگرش فردی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگی عفاف و حجاب دانش آموزان است. رابطه مستقیم و معناداری بین نگرش فردی و افزایش ارزش‌های فرهنگی حجاب و عفاف وجود دارد. در تبیین این امر می‌توان به فرایند تشکیل هویت در نوجوان اشاره کرد. از آنجاکه کسب هویت از تکالیف مهم در دوره نوجوانی است، بدیهی ست نگرش نوجوان و رهیابی به‌سوی یک هویت مستقل از دستاوردهای مهم این دوره است. بخش بزرگی از هویت نوجوانی را نگرش نوجوان تعریف و تعیین می‌کند و این ساختار اغلب تا زمانی که کارایی دارد با نوجوان باقی می‌ماند. نتایج پژوهش حاضر با نتایج چند پژوهش منطبق بود (۱۱ و ۱۲ و ۱۳). طیبی نیا و محمدپور، در پژوهش خود بر اساس تحلیل معادلات ساختاری الگوی حجاب و عفاف، باور را مهم‌ترین متغیر معرف عفاف، بیان کرده که پس‌از آن به ترتیب، التزام عملی و آگاهی بر عفاف تأثیرگذار است (۱۴). در تبیین این نتایج با توجه به نتایج حاصل از پژوهش صدیق اورعی و همکاران (۱۵) نگرش افراد در خانواده و با توجه به اعتقادات مذهبی و کارکردهایی همچون پوشیدگی، محافظت‌کنندگی، نشانه

شخصیت داشتن و... به رسمیت شناخته و مفید دانسته‌اند. همچنین برخی با تفسیر شخصی از حجاب، آن را باطنی و نه ظاهری تعریف کرده و به مفهوم عفاف پرداخته‌اند. همچنین پژوهش حاضر نگرش خانم‌ها به پوشش طبقه بالا و همچنین مد و منابع خارجی آن، زمینه‌ساز تغییر مسیر دختران جوان به تغییر پوشش بود. بر اساس پژوهش سیراج (۱۶) برخی زنان مسلمان رفتار و عفت را بخشی از حجاب دانسته و آن را برای عمل به حجاب ضروری می‌دانسته‌اند و حتی برخی زنان رفتار را از حجاب مهم‌تر و با کارکرد بیشتری دانسته و آن را بدون اصل پوششی حجاب بیان داشته‌اند. سوامی و همکاران معتقد است زنان محبه نگرش مثبت‌تری درباره بدن خود داشتند و کمتر تحت تأثیر رسانه‌ها برای معنای زیبایی بودند (۱۷).

بحث و تبیین فرضیه دوم: تربیت خانوادگی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش آموزان است. رابطه مستقیم و معناداری بین تربیت خانوادگی و افزایش ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود دارد. بدیهی است شکل‌گیری باورها و اعتقادات اولیه نقش تعیین‌کننده‌ای در ارزش‌گذاری‌های افراد دارد. نوجوان با تکیه بر این ارزش‌گذاری‌ها که در نهاد خانواده و با جهت‌دهی والدین اتفاق می‌افتد بسیاری از انتخاب‌ها را رقم می‌زند. این نتایج همسو با نتایج پژوهش شجاعی و همکاران بود که نوع فرزند پروری و آفریدن ارزش‌ها توسط والدین را عوامل مؤثر بر انتخاب نوع پوشش و رعایت حجاب دانسته و بنا به نظر صدیق اورعی، جامعه‌پذیری که در خانواده شروع می‌شود نیز نقش پررنگی در نوع حجاب داشته است.

بحث و تبیین فرضیه سوم: فضای مجازی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش آموزان است. در تبیین این امر باید اشاره کرد نوجوان همراه با توسعه جهانی استفاده از فضای مجازی، درصدد به‌روز بودن و تبعیت از این ابزار کارا و مفید بوده و تحت تأثیر انواع رسانه‌ها و شبکه‌های

اجتماعی‌گزینش‌ها و انتخاب‌های خود را رقم می‌زند و چه بسا به همین دلیل گزینش‌های اشتباه و انتخاب‌های نادرستی را برگزیند. رابطه مستقیم و معناداری بین نگرش فردی و افزایش ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج حاصل از پژوهش سوامی و همکاران و علوی و همکاران همسو بود (۱۸). در تبیین این امر می‌توان گفت بنا به نظر خیابانی و ویلیامسون در مطالعه‌ای نشان دادند که رسانه‌های بریتانیایی معمولاً انواع حجاب رایج در بین زنان مسلمان را به‌صورت یکسان بازنمایی و حجاب را به‌عنوان مانعی برای ارتباطات معنادار ارائه می‌کنند (۱۹). از نظر آن‌ها زنان باحجاب به‌عنوان افرادی بی‌مقدار به شمار می‌آیند که در همانند شدن با جامعه میزبان شکست‌خورده‌اند و خطری مضاعف برای سبک‌های زندگی انگلیسی به شمار می‌روند. جعفر نیا در بررسی عفاف و حجاب در دنیای مجازی معتقد است که استفاده از ماهواره، فعالیت در فضای مجازی، تماشای فیلم و پویانمایی‌های ساخت غرب با مقوله پوشش بانوان رابطه معکوس دارد به‌نحوی که افزایش ارتباط با رسانه‌های پیش‌گفته، تغییر در نوع پوشش و حجاب اسلامی بانوان را در پی خواهد داشت (۲۰).

بحث و تبیین فرضیه چهارم: مراکز آموزشیموزشیآموزشی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش آموزان هستند. رابطه مستقیم و معناداری بین نوع مراکز آموزشی ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود ندارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج حاصل از پژوهش عابدین پور و امیری، احمدی بیغش و ناهم‌سو با پژوهش آرام بود که معتقد است مراکز و نظام آموزش نقش مهمی در پرور فرهنگ حجاب و عفاف داشته و درست است که به تعویق انداختن تأمین نیاز جنسی و شکاف میان بلوغ جنسی و اجتماعی لزوماً منجر به بی‌عفتی و بدحجابی نمی‌شود (۲۱ و ۲۲ و ۲۳)، اما این ساختار نقش مهمی در از دست دادن سرمایه تقوا ایفا می‌کند.

عوامل مؤثر بر حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگ...

آمار پژوهش‌های پیشین مبنی بر ارتباط حدود نیمی از جوانان دبیرستانی با جنس مخالف و ارتباط جنسی ارادی حدود ۳۰ درصد از آن‌ها با جنس مخالف، گواه روشنی بر این مدعاست؛ بنابراین برای ترویج و تحقق فراگیر عفاف و حجاب نیازمند تغییرات بنیادین در ساختار آموزش و پرورش هستیم. کاهش سنوات تحصیل از دوازده سال به شش سال و تغییر محتوای غالب آموزش و پرورش از علوم طبیعی به علوم اجتماعی (احکام، عقاید، اخلاق) مهم‌ترین و مؤثرترین راه برای تحقق جامعه‌ای عقیف و محجوب است.

بحث و تبیین فرضیه پنجم: فعالیت‌های پرورشی پیش‌بین مناسبی برای تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش آموزان هستند. رابطه مستقیم و معناداری بین فعالیت‌های پرورشی ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود دارد. در تبیین نقش امور فرهنگی باید گفت نوجوانی دوره پذیرش مفاهیم منطقی و عقلایی بر اساس فطرت پاک بشری است و انتقال مفاهیم مذهبی در کمال آرامش و با ارائه دلایل منطقی تأثیری به مراتب بیشتر از سایر سنین در سن نوجوانی دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج حاصل از پژوهش خانبانی و صف‌آرا، منطبق است (۲۴). خانبانی و صف‌آرا معتقدند با توجه به الگوهای معرفی شده از سوی قرآن و روایات به بیان راهکارهای پیشگیری از آسیب‌های عدم رعایت حیا و عفاف آرامش، امنیت، تحکیم خانواده، تعالی عقلی، میانه‌گزینی یا اعتدال، تقویت ایمان و کرامت نفس از آثار روانی مثبت حیا و عفاف است. این امور را می‌توان با گنجاندن در فعالیت‌های پرورشی مدرسه و دانشگاه در قالب اردوهای تفریحی- مذهبی و یا سخنرانی، همایش و بحث‌های دانش‌آموزی به نوجوانان انتقال داد. در تبیین نقش امور فرهنگی باید گفت نوجوانی دوره پذیرش مفاهیم منطقی و عقلایی بر اساس فطرت پاک بشری است و انتقال مفاهیم مذهبی در کمال آرامش و با ارائه دلایل منطقی تأثیری به مراتب بیشتر از سایر سنین در سن

نوجوانی دارد.

بحث و تبیین فرضیه ششم: محتوای کتب درسی پیش‌بین مناسبی بر تقویت ارزش‌های فرهنگ عفاف و حجاب دانش آموزان هستند.

رابطه مستقیم و معناداری بین محتوای کتب درسی و ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود دارد. در تبیین این امر باید اشاره کرد از آنجاکه دانش آموزان محتوای کتب درسی را به‌عنوان مرجع قابل استناد می‌پذیرند، بدیهی است گنجاندن مفاهیم عقیدتی و ارزشی برای روشن کردن اذهان نوجوانان و رفع شائبه‌های احتمالی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج حاصل از پژوهش افشار (۲۵)، عابدین پور و همکاران و احمدی بیغش منطبق است. افشار معتقد است عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و رسانه‌ای در گرایش به بدحجابی و بد پوشی به میزان قابل توجهی اثرگذار است و بین بدحجابی بانوان با ناامنی‌های اجتماعی و اخلاقی علیه آنان رابطه مستقیم وجود دارد. از این‌رو، برای مقابله با آن نمی‌توان تنها به اقدام‌های سطحی و تک‌وجهی بسنده کرد بلکه ضروری است که نهادهای مختلف آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، انتظامی و قضایی با هم افزایی و انسجام، طرح علمی و کاربردی دقیقی را برای نهادینه‌سازی فرهنگ حجاب و عفاف در جامعه اسلامی ایران اجرا کنند. از جمله محدودیت‌های پژوهش، عدم کنترل متغیر وضعیت اقتصادی اجتماعی دانش آموزان و خانواده‌های ایشان بود که به علت کاهش تعداد نمونه محققین قادر به همگن‌سازی نبودند. به محققین آینده پیشنهاد می‌شود با لحاظ کردن این موارد و پژوهش بر جامعه بزرگ‌تر، این محدودیت را رفع نمایند. همچنین به پژوهشگران آینده توصیه می‌شود سایر عوامل مؤثر بر تقویت و حفظ ارزش‌های حجاب و عفاف را که پژوهشگران به آن نپرداخته‌اند از جمله، نقش رشته و گرایش دانش آموزان و دانشجویان را در پژوهش‌های آتی مدنظر قرار دهند؛ و پژوهش

کودکی و نوجوانی به آن پرداخت.

تشکر و قدردانی

از پژوهشکده تعلیم و تربیت استان گیلان کمال تشکر را داریم.

تأییدیه اخلاقی

ملاحظات اخلاقی که در این مطالعه لحاظ شد، آزاد گذاشتن افراد مورد پژوهش برای ورود و خروج و اطمینان دادن به ایشان برای محرمانه بودن اطلاعاتشان و اخذ رضایت آگاهانه بود.

حاضر را در سایر مقاطع سنی، در پسران و در گروه‌های مختلف شغلی مورد ارزیابی قرار دهند.

نتیجه‌گیری

از ۶ فرضیه پژوهش همه به‌غیر از یک مورد تأیید شدند، رابطه مستقیم و معناداری بین نوع مراکز آموزشی و ارزش‌های فرهنگ حجاب و عفاف وجود ندارد. دو منبع خانواده و جامعه نقش قابل قبولی در ارتقای ارزش‌های حجاب و عفاف در نوجوانان دختر دارند و اصلی‌ترین عنصر ارزشی، نگرش فردی نوجوان بود که در این دو محیط شکل می‌گیرد طبعاً باید از

References

1. Ansarighomi, N; Translation of the introduction of Gharral al-Hakm. (1389 AP); Publications of the Islamic Propaganda Office.
2. Khadami A.A. Investigating the effective factors of internalizing Islamic values in students from the point of view of educators of the 2nd education district of Qom, (1379 AP). master's thesis.
3. Ibn Manzoor, Muhammad Ibn Makram. Al-Arab Language: Adab Hohza Publication. (1397 AP). First Edition.
4. Shujaei, A.H. Investigating the effect of various factors on hijab and chastity culture and moral values in high school cities of Gorgan. 2011; Habel Al Matin Third pre-issue.
5. Fazli-Biyabanki, A, Ehtshamiya, T, Abdul, M. Women's clothing (jalbab and khamar) in the light of the principle of human dignity. Bioethics, (1400 AP). 36(11), 54-68.
6. Mousavi, N. Factors weakening the culture of hijab and veiling in society. Mojtaheda Amin Rah Institute of Higher Education. 2019.
7. Abdul Manafi, S; Soleimani, M. Studying the factors affecting fashion awareness and hijab fashion consumption; Case of study: Women of Isfahan city. Applied Sociology Quarterly, (1390 AP) Volume: 31, Number: 2.
8. Moghtader, I. Mehrgan, B. The effect of positivity based on Quranic teachings on the hope and happiness of teenagers. Quran and Medicine, (1400 AP). 4(5), 36-42
9. Hu LT, Bentler PM. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural equation modeling: a multidisciplinary journal. 1999 Jan 1;6(1):1-55.
10. Schermelleh-Engel K, Moosbrugger H, Müller H. Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. Methods of psychological research online. 2003 May 25;8(2):23-74.
11. Hosseini Doust, S. M. Investigation of the attitude of Allameh Tabatabai University students towards women's clothing and social factors affecting it, Master's Degree in Sociology, (1380 AP). Faculty of Social Sciences, Allameha Tabatabai University.
12. Rezaei, M. Hossein. Sociological analysis of the coverage of Islam, Office of Social Planning and Cultural Studies of the Ministry of Science, (1382 AP). Research and Technology.
13. Watson, H (1382). Women and Hijab, translated by Morteza Bahrani, Quarterly Book of Women, 2003; Year 5, No. 16.
14. Tayibinia, M; Mohammadpour, Ahmad. Hijab and chastity structural equation model, case study: knowledge Female high school students in Hamadan province. Cultural and educational quarterly for women and family. 2018; Number 18: 189-232.
15. Sadiqorouei, G; Ghanizadeh M. honesty Kabuli, A. Attitude and position of women and girls of Mashhad towards hijab. Journal of Culture-Communication Studies. 2016; 19(44): 229-253.
16. Siraj A. Meanings of modesty and the hijab amongst Muslim women in Glasgow, Scotland. Gender, Place & Culture. 2013 Dec 1;18(6):716-31.
17. Swami V, Miah J, Noorani N, Taylor D. Is the hijab protective? An investigation of body image and related constructs among British Muslim women. British Journal of Psychology. 2014 Aug;105(3):352-63.
18. Alavi, M. Aghaei, A. Hosseini, H. Aligo, M. Identifying the factors affecting the development of hijab and chastity culture and evaluating cultural engineering map strategies (systemic approach). Cultural-educational quarterly for women and family. 2016; 11(37): 47-7.
19. Khanbabai, Mina. Safara, Maryam. Psychological investigation of modesty and chastity patterns. 2016; Conference of scientific and practical approach to chastity and hijab.
20. Jafar Nia, I. The relationship between the use of media and changes in the clothing and hijab of female students (case study: Payam Noor Shahre Kord students). Pathology of ways to promote hijab culture. National conference of scientific and practical attitude of chastity and hijab. (1396 AP). Al-Zahra University. Tehran. Iran.
21. Abedinpour, D; Amiri, M. Pathology of the factors affecting students' hijab; A qualitative-quantitative research (case study of female students of Lorestan University). Scientific-Research Quarterly of Social Sciences, Islamic Azad University, Shushtar Branch. (1400 AP). 15(3):107-120.
22. Ahmadi Begash Kh. Pathology of ways to promote

hijab culture. National conference of scientific and practical attitude of chastity and hijab. Al-Zahra University. (1396 AP). Tehran. Iran.

23. Aram M.R. The fundamental pathology of the education system in realizing chastity and hijab. Pathology of ways to promote hijab culture. National conference of scientific and practical attitude of chastity and hijab. Al-Zahra University. Tehran. (1396 AP). Iran.
24. Aram S. Factors affecting hijab and chastity in society and its impact from the perspective of Quran and hadiths. The 4th National Conference of Modern Researches in the Field of Human Sciences and Social Studies of Iran. (1400 AP). Tehran. Iran.
25. Afshar, A; Factors of propensity to wear hijab and its relationship with social security (Study case: receiving the attitude of students (boys and girls) of Islamic Azad University, Tehran Branch). Pathology of ways to promote hijab culture. National conference of scientific and practical attitude of chastity and hijab. 2016; Al-Zahra University. Tehran. Iran.

Effective Factors on Strengthening the Values of the Culture of Chastity and Hijab in Students

Batul Mehrgan^{1*}, Leila Moghtader², Seyedeh Ameneh Sajjadi³

Abstract

Purpose: Chastity and hijab have such obvious innate benefits and religious requirements that it seems impossible for a religious person to doubt its necessity, far from bad education and false inductions. On the other hand, adolescence is the best period for establishing national culture and religious attitude. This research was conducted with the aim of investigating the effective factors on strengthening the values of the culture of chastity and hijab in students.

Research method: The research was carried out with the correlation method. The statistical population of secondary school female students of the academic year 2001-2002, including 380 secondary school female students based on Morgan's table, were selected by random sampling from a cluster of high schools in the province. The results of the researcher-made questionnaire were analyzed with descriptive statistics of mean and standard deviation and inferential statistics of factor analysis.

Findings: Statistical results showed that individual factors with a coefficient of 0.72, educational factors with a coefficient of 0.53, factors related to virtual space with a coefficient of 0.65, educational factors with a coefficient of 0.61, and factors related to textbooks with a coefficient of 0.41 have a higher correlation with the structure of hijab. They were. The type of educational centers did not have an acceptable coefficient and was removed from the model.

Conclusion: Both the family and society sources have an acceptable role in promoting the values of hijab and chastity in teenage girls, and the main value element was the adolescent's individual attitude, which is formed in these two environments, and of course, it should be addressed from childhood and adolescence.

Key words: Religious culture, Hijab, Chastity, Female Student.

1*. Corresponding author. Department of Islamic Teachings, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

mehrgan_9140@yahoo.com

2. Department of Psychology, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

3. Department of Agronomy, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran